

Avoimesti tieteestä! - Susanna Nykyri: Panostetaan asiantuntijuuteen

Äänitteen kesto: 21 min

Litterointimerkinnät

Intro:	Intron kertoja
Haastattelija:	Henriikka Mustajoki
Vastaaja:	Susanna Nykyri
Sa-	Sana jää kesken
(sana)	Epävarmasti kuultu jakso puheessa tai epävarmasti tunnistettu puhuja
(-)	Sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	Useampia sanoja, joista ei ole saatu selvää
, . ? :	Kieliopin mukainen välimerkki tai alle 10 sekunnin tauko puheessa

[Intron taustalla tunnusmusiikki]

Intro: Avoimesti tieteestä. Keskustelua tieteen, tutkimuksen ja oppimisen avoimuudesta ja vastuullisuudesta.

Henriikka Mustajoki: tervetuloa Avoimesti tieteestä! -podcastin pariin. Minä olen Henriikka Mustajoki ja tänään seuranani on Susanna Nykyri, joka toimii Tampereen yliopiston kirjaston avoimen tieteen palveluiden päällikkönä ja on myös Avoimen tieteen kansallisessa koordinaatiossa aineistojen avoimuuden asiantuntijaryhmän puheenjohtaja. Susannalla on myös paljon kokemusta kustannusmaailmasta, hän on Informaatiotutkimus-lehden entinen päätoimittaja ja Tampere University Pressin kustannuspäällikkö. Tervetuloa mukaan Susanna Nykyri.

Susanna Nykyri: Kiitos, hauska olla täällä.

Henriikka Mustajoki: Varmaan on hyvä meidän aloittaa avoimesta julkaisemisesta. Muutosta on ilmassa, olemme vaihtamassa ajatusta siitä, kuka maksaa ja mistä maksetaan ja avoimuuden tärkeydestä. Susanna, onko sulla ajatusta siitä, miksi juuri sinulle avoimet julkaisut on tärkeä asia?

Susanna Nykyri: Joo, monestakin syystä oikeastaan, että ehkä ylitse muiden on ylipäänsä tieteen ja tutkimuksen vaikuttavuuden mahdollistaminen laajemmin, et ei vain tiedeyhteisössä, vaan kyl mä ajattelisin, että sillä on nyt suuri arvo myös laajemmin yhteiskunnassa. Ja sitten on toki se, että tähän vaikuttavuuteen täsmällisemmin liittyviä, että siitä on paljon tutkimuksiakin, että avoimia julkaisuja niihin viitataan keskimäärin enemmän, joka on omiaan kertomaan konkreettisesti, miten niitä on luettu, käytetty, hyödynnetty jatkotutkimuksissa. Eli tämmöistä konkreettista näyttöä siitä vaikuttavuudesta.

Henriikka Mustajoki: Ja usein siellä kulkee mukana se ajatus siitä, että julkisesti ja julkisilla varoilla tuotettu tutkimus ei voisi olla julkisesti saavuttamatonta.

Semmonen demokratian ja tasavertaisuuden ajatus. Ja tähän liittyy varmaan sitten tämä kokemus siitä, että tieteellinen julkaiseminen on erilaisen historian valintojen vaikutuksesta päätenyt hyvin kaupalliseksi toiminnaksi. Sä oot paljon puhunut siitä, että tämä rakenne vaatii kehittämistä. Mimmoset asiat sun mielestä siellä on erityisen ongelmallisia?

Susanna Nykyri: Jos me aatellaan, et millä eri tavoin tätä avoimuutta toteutetaan, et mitkä on tämmösiä hyväksytyjä ja vähintäänkin käytettyjä tapoja, me enenevästi julkaistaan yliopistoissa avoimesti osana muun muassa tämmösen FinELib-e-kausijulkaisujen sopimuspaketteja. Eli kun tilataan näitä e-aineistoja, niin samalla sitten ostetaan mahdollisuus julkaista sen paketin lehdissä avoimesti. Et osa niistä on rajoitettuja tietty määrä ja osa sitten koskee kaikkea, että se on vähän heterogeeninen soppa kaiken kaikkiaan. Mutta se, että jos me ajatellaan sitä kustannuspohjaa yksin, kun katsotaan vuoden 2019 ja 20 eroa, niin alustava arvio on, että se on lähempänä 10 prosenttia se kasvu kuin vaikka viittä. Se on rahassa hyvin merkittävä summa, sitten puhutaan kuitenkin jo sadoista tuhansista vähänkään suuremman yliopiston kohdalla niin kuin tämä pelkkä kasvu. Tää on taloudellinen rasite tästä näkökulmasta, meidän budjettien näkökulmasta, koska kyllähän meillä yliopistoon tuleva raha ja mihin sitä käytetään, niin nollasummapieliähän se helposti on budjetin laatiminen. Eli kun tähän täytyy panostaa, niin jostain ehkä sitten vastaavasti nipistetään.

Sitten on toisaalta myös tämä, että mitä siellä sisällä on näissä avoimissa lehdissä. Eli tässäkin itse määrittelytyö on aika tärkeää, että me erotetaan ne, jotka toimii niin, että ei-kaupallisin lähtökohdin julkaisevat kaiken avoimesti ilman erillisiä maksuja, ja sitten on nämä, jotka rahoittaa osana sitten vaikka juuri tätä hankintasopimusta, niin sen avoimuuden ja sitten näitä, jotka on sitten sellaisia niin sanottua hybridejä, sekamuotoja että double dipping -mallia että paitsi tilataan lehteä, niin maksetaan sitten vielä erikseen siitä avoimuudesta. Se on yleensä se kaikkein kallein tapa siis tää hybridijulkaiseminen. Sitten on tämä Green OA, niin sanotun rinnakkaistallentamisen kautta toteutettava avoimuus, joka on kans hyvin tärkeä tapa. Ja tähän meil ei tällä hetkellä oo lainsäädännöllisiä keinoja toteuttaa tätä kattavasti. Eli kustantamoiden omat ehdot poissulkevat siinä tarkoituksenmukaisia tapoja. Ymmärrän kyllä sitäkin, että ei niin toivota sitä Green OA -julkaisemisen niin kuin että se on se versio, joka maailmalla leviää, vaan että se ois se alkuperäinen siellä julkaisukanavassa oleva, jota käytetään, niin sillä on oma arvonsa.

Mutta jotenkinhan tämä täytyisi ratkaista tavalla tai toisella ja mieluitenärkevimmällä tavalla kaikki olisi avointa. Ja tosiaan liittyy tähän tämä, kun on julkisin varoin rahoitettu, niin kyllähän se pitää myöskin niiden tuotosten olla kaikille avoimia. Ja tässä tämä avoimuus ei oo tosiaan ainoastaan maksuttomuutta, se on myöskin sitten sitä saavutettavuutta.

Henriikka Mustajoki: Se ajatus siitä, että kun me lähdetään avoimuutta lisäämään, niin kustannukset yllättäen lisääntyvät, vaikka jonkunlainen looginen ajatus oli, että miksi ihmeessä. Mikä on sun ymmärrys siitä, että jos sä puhut viiden tai kymmenen prosentin kasvusta ja jos Suomessa käytetään yli 30 miljoonaa euroa vuodessa tiedejulkaisemisen tilaamiseen ja avoimesti julkaisemiseen, niin puhutaan todella isoista rahoista. Ja onko mitään järkevää selitystä sille, että kustannukset kasvaa?

Susanna Nykyri: Kyl siinä taustalla on se, että niin merkittävä osa toimijoista toimii kaupallisin lähtökohdin. Eli tää perustuu bisneslogiikkaan, että jos me sit verrataan vaikka kotimaisten tiedelehtien toimintatapaa, näiden kanavien hintaa, niin liikutaan aivan toisenlaisissa summissa ja kuitenkin meillä siinä massassa näkyy sitten nämä kansainväliset kustantamot. Ja jollain lailla tässäkin pitäisi se demokraattisuus turvata, eli pystytään tuottamaan niin kotimaisia kuin kansainvälisiä tutkimusartikkeleita. Ja tää ei oo ihan yksin kielikysymyksenä, kyllähän me kotimaisissa julkaisukanavissa julkaistaan myös muita kuin suomen- ja ruotsinkielisiä, että englanniksi myös aika paljonkin. Tää on tää motiivi, et halutaanko me tuottaa tieteellinen tieto kaikkien saataville vai halutaanko me tehdä sillä bisnestä. Ja nyt tällä hetkellä tässä edelleen ikävä kyllä vallan kahvassa näyttävät olevan nämä kaupallisin lähtökohdin toimivat.

Henriikka Mustajoki: Kansainvälisesti on liikkeellä erilaisia hankkeita tämän asian suitsimiseksi. Me emme suinkaan ole ainoa maa, vaan tämä on kaikkien tutkimusta tekevien organisaatioiden haaste. Meillä on tutkimusrahoittajien Plan S, josta varmaan on eniten puhuttu kansainvälisesti. Näetkö sinä Susanna Nykyri, että asia olisi muuttumassa? Onko valoa tunnelin päässä?

Susanna Nykyri: Sanoisin, et meillä on vielä valitettavasti matkaa. Kyllä se siellä varmaan kajastaa. Mä ajattelen, et tää on ehkä yksittäisen tutkijan näkökulmasta kyllä mennyt huomattavasti parempaan muun muassa Plan S:n myötä ja jos mä ajattelen vaikka Suomen Akatemian rahoittamia näissä tulevissa hankkeissa, missä sitten ei enää tutkijat sisällytä hakemukseensa näitä julkaisumaksuja, niinku avoimuuden maksuja, vaan että yliopistot ja tutkimusorganisaatiot ylipäänsä vastaavat niistä sitten keskitetysti osana yleiskustannuksia, niin kyllähän se sitä toteuttaa on omiaan ilman muuta parantamaan. Ja sellaisena oikein hyvä parannus aiempaan. Mutta se ei edelleen poista sitä, että se hinnoitteluperiaatteet kustantajilla ovat aika hämähäät. Niitä ei oo riittävästi avattu ja sitten toisekseen on vielä sitten se, että hinnat on aikamoiset. Että jos me ajatellaan, että jossain Nature-lehdessäkin voi olla jopa 9 500 euroa tämmöinen avoimuusmaksu, niin kyllä se on melkoisen hurja summa. Ei tokikaan edusta mitään keskiarvoa, mutta kuitenkin, että keskimäärin onneksi pienempiä nämä.

Henriikka Mustajoki: Ja silloinhan usein me mietitään tätä logiikkaa sillä, että jos tutkimus tehdään yhteiskunnan varoilla ja vertaisarviointikin yleensä tehdään yhteiskunnan varoilla palkkatyönä, niin mistä me oikein maksamme. Sehän on se kysymys, joka tässä on meidän kaikkien huulilla ollut. Ja helppoa ratkaisua, koska rakenne on päässyt syntymään sellaiseksi kuin se on, niin ei ole löytynyt.

Susanna Nykyri: Näin on. Tämä on ihan miljardiluokan bisnestä, että yksi arvio on, että yli 20 miljardia ollut jo vuonna 2017 ja kokoluokaltaan tiedekustantaminen asettuu tuonne musiikki- ja elokuvabisneksen välimaastoon, että ei ole todellakaan mikään pieni asia tämä.

Henriikka Mustajoki: Ja koska siellä on tällasia intressejä, niin muutoskaan ei todennäköisesti ole helppoa. Jos sä voisit heiluttaa taikasauvaa, niin mikä olisi yksi semmoinen asia, jota sä toivoisit, että tapahtuisi tämän asian edistämiseksi?

Susanna Nykyri: Hauska kysymys. Se olisi ihana, kun olis se taikasauva. Näkisin, että yksi vaikutuksiltaan merkittävä sauvanheilautus olisi se, että palautettais tää tiedejulkaiseminen tiedeyhteisön käsiin. Tässä kyllä nostaisin muun muassa

sellaiset pienet, niin kuin jos me katsotaan jotain julkaisufoorumeita, niin pienet toimijat, niin kuin Tampere University Press ja Suomessa uutena kentällä nyt tämä Helsinki University Press niin ovat hyvin merkittäviä toimijoita ja näissähän yliopisto subventoi ilman muuta sitä toimintaa, et se, mitä mä ajattelen, et me TUPissakin kirjoittajamaksuja kerätään, niin se on hyvin murto-osa niistä tosiasiallisista kustannuksista. Ja vaikka kerättäisiin kaikki, niin ei siltikään päästäisi kaupallisiin lähtökohdin toimivien tasolle.

Mutta et näkisin, et tässä tutkimusorganisaatioiden yhdessä ja erikseen on tarpeen kantaa vastuuta ja sit ku mennään tonne enemmän vielä lehtipuolelle, niin siinä ilman muuta tämä on hyvin akuutti ja ikävän pitkittynyt kysymys, et miten tämä kotimaisten tiedelehtien rahoituspohja rakennetaan. Mut onneksi siinäkin tehdään aktiivisesti tänäkin päivänä työtä, että näen siinä tosiaan, et valoa kajastaa.

Henriikka Mustajoki: Kansainvälisesti käydään myös keskustelua nyt tutkimusaineistojen ja datan avoimuuden kysymyksistä. Siellä nousee vahvasti tämä ajatus siitä, että nyt ei pidä tehdä sitten sitä samaa virhettä, että tämä siirtyy kaupalliselle puolelle, vaan meidän pitäisi kyetä tutkimusyhteisönä ratkaisemaan nämä avoimuuden kysymykset julkaisemiseenkin siinä, että entistä enemmän tiedejulkaisuissa haetaan sitä, että julkaisun pohjana olevat aineistot ovat julkaisuhetkellä myös lukijoiden ja muiden tutkijoiden avoimesti saatavilla. Minkälaista ajatusta sul on siitä, että datan hallinnasta usein puhutaan erityisesti kuluna, että se on se on kallista ja vaikeaa ja ollaan ehkä jotenkin haluttomia sen edistämässä ja tekemisessä?

Susanna Nykyri: Tää on kyl valitettava arjessa kulkeva asia. Toisaalta mä ymmärrän siis sen, että tää huolestuttaa tämä kulupuoli. Siinä on budjetoinnin näkökulmasta monta kiperää kohtaa ja me ollaan paljon ihan kansallisellakin tasolla perusinfraa pystyttämässä ja kehittämässä näihin tarpeisiin, joita tulee nyt sen avoimuuden vaatimuksen myötä. Datasta kun puhutaan, niin siinä erityisesti korostuu sitten ne hyvät tieteelliset käytänteet ja sit ne datahallinnan kehittäminen, et vain vastuullisesti avataan, mutta kaikki data pitää olla hyvin hallittua. Se, että meillä olisi datan hallintaympäristöt, käyttöympäristöt, niin kestäisi kriittisen tarkastelun muun muassa tietosuojaan ja tietoturvan näkökulmasta ja olisivat sillä lailla kunnossa, että ne on saavutettavissa löydettäviä mahdollisesti uudelleen ja jatkokäytettäviä tarkoituksenmukaisella tavalla yhteen toimivia, että tämä on hurjan keskeistä ja se kyllä haastaa aiemmat käytänteet ja ilman muuta vaatii silloin investointeja, että me saadaan se perusinfra riittävästi huolehdittua koko sen datan elinkaariajattelun mukaisesti ja sit lisäksi vielä tätä osaamista kasvatettua tässä. Eli tämä on hyvin paljon myös neuvonnan ja koulutuksen ja opetuksen kysymys, et sinne myös paukkuja, et tää ei oo vaan sitä niin sanottua teknistä rautaa, vaan tosi paljon asiantuntijatyötä.

Ja tähän liittyy myös koko ilmiökentän semmonen professionaalistumisen kehittyminen. Että meillähän on nyt enenevästi hyviä kansainvälisiä esimerkkejä ja onneksi Suomessakin päästy tätä myöskin kehittämään ja konkretisoimaan, että rekrytoidaan erilaisella osaamisprofiililla niin kuin suhteessa siihen, mikä on aiemmin totuttu, että meillä on datahallinnan asiantuntijoita. Muun muassa meillä Tampereella nyt on perustettu uusi datahallin tiimi, joka rikastaa sitä meidän aiemmin jo kehittämämme datapalvelua, mutta josta sitten tarjotaan tutkimusprojekteille ihan konkreettista datamanageripalvelua ja tämmöisiä ohjelmointitaitoisia henkilöitä, et paitsi et hyvin hallussa datahallinnan hyvät

käytänteet ja periaatteet, niin sitten myöskin pystyvät jalostamaan sitä dataa jatkokäyttöön ja ylipäänsä ensin analysoitavaan kuntoon. Ja tää on, jos mä aattelen tälleen taloudellisesta näkökulmasta, niin on nimenomaan sitä kestävää ja tarkoituksenmukaista tapaa.

Eli asiantuntijat tekee tän tyyppiset työt sen sijaan, että tutkija tekee semmosta, jolla ei ole sen itse tutkimuksenteon kanssa niin tekemistä. Arvio on, että projekteissa voi mennä datan käsittelyyn jopa 80 % työajasta. Ja tässäkin voi ajatella, et onko se tapa, millä me tuotamme tarkoituksenmukainen, voisiko sen tuottaa vähän erilaisella työnjaolla ja osaamis pohjalla tarkoituksenmukaisemmalla tavalla. Mutta tää ei toki sulje pois sitä, että enenevästi siellä tutkimuksen teossa on oltava ymmärrys näistä hyvistä datahallinnon käytänteistä ja hyvistä tieteellisistä käytänteistä, joiden elimellinen osa tämä on.

Henriikka Mustajoki: Jos miettii, että se, mitä nyt kerroit Susanna, kuulostaa aikamoiselta investoinnilta. Mitä on sitten ne vaihtoehtokustannukset, mitä jos me ei investoida tähän?

Susanna Nykyri: No yksi on se, että kerta kaikkiaan tuotetaan vähemmän dataa ja erityisesti vähemmän sitä avattavaa ja jatkokäytettävää. Et silloin kun se menee enemmän semmosella, siel on vähän turhan uniikkeja ratkaisuja taustalla. Et ei huolehdi siitä, et se data on vaikka fairia, niin eihän sitä pysty muut sitten käyttää. Et ne kokonaiskustannuksethan nimenomaan silloin kasvaa. Et datan keruu ja saattaminen analysoitavaan kuntoon ja mahdollisesti tosiaan vielä jatko- ja uudelleenkäyttöön, niin se on iso työmäärä ja jos se tehdään aina vain niin, että ei sitä pysty kuin yksi ihminen tai tutkimusryhmä käyttämään ja siihen se sitten jää, niin se ei oo kokonaiskustannuksiltaan silloin järkevää. Tässä syntyisi säästöä ja se ei oo vaan rahassa mitattavaa toki tämä hyöty ylipäänsä siitä, että me pystytään tuottaa aineistoja jatko- ja uudelleenkäyttöön ja yhdistelee niitä myös aiempaa enemmän, niin se avaa uudenlaisia tutkimuskysymyksellisiä mahdollisuuksia, että on omiaan edistää tiedettä, tieteen kehitystä.

Henriikka Mustajoki: Mä yhdistän tän nyt omassa mielessäni tutkijan urapolkuihin ja mahdollisuuksiin, niin onko olemassa sellaista riskiä, et jos nämä palvelut ja infrastruktuuri eivät ole kunnossa Suomessa, niin suomalaisilla tutkijoilla on silloin oman uran ja meritoitumisen kannalta jotain riskejä?

Susanna Nykyri: Varmasti, kyllä, toi on tosi tärkeä näkökulma. Varmasti myös hyvin selkeä, motivoiva tekijä sitten panostaa myös tutkijoiden näihin, että näillä on heillekin yksilöinä kauaskantoisia seuraamuksia positiivisessa mielessä, kun tässä kohtaa toimitaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Sit kun mennään just tohon meritoitumiseen, niin siinä on sit kuitenkin ne, mitä tutkimusorganisaatiot vaikka rekrytoinneissaan arvostavat. Siinähan meillä on vielä myös vakioimista, että saadaan tämä aspekti sinne aiempaa systemaattisemmin mukaan ja myöskin tutkimusrahoittajat. Et kyllähän nyttten se alkaa olla ihan mainstreamia, että on nää aineistonhallintasuunnitelmat osana sitä tutkimusrahoitusta ja vaikuttamassa siihen päätökseen, mitä rahoitetaan.

Mut että siellä myöskin sitten kiinnitetään ihan aidosti huomiota siihen, et mitkä ne on ne edellytykset sitten tuottaa tämmöstä vaikuttavaa ja myös taloudellisesta näkökulmasta kestäviä ratkaisuja. Kyllä tässä rahoittajatkin on tosi merkittävässä vallan kahvassa, ilman muuta ohjaava vaikutus näihin asioihin. Ja siinä sitten kans,

et niissä budjeteissa pystytään ottaa huomioon näitä kuluja. Koska siinä toteutuu kuitenkin se konkreettisesti myös se input-output, että ymmärretään budjetoida tietyt kustannukset ja siitä sitten syntyy huomattavaa säästöä pidemmällä tähtäimellä.

Henriikka Mustajoki: Sä jotenkin olet puhunu aikasemmin ajatuksesta, että tässä on nyt tämmönen niin kuin siemenperunoiden ajatus, et näillä investoinneilla, jotka tähän nyt liittyy datan hallinnan jakamiseen, avaamiseen, periaatteiden kehittämiseen, niin niistä seuraa sitten paljon potentiaalisesti hyvää myöhemmin. Mitä kaikkea hyvää siitä meille seuraisi?

Susanna Nykyri: Mihin aiemmin viittasin just et edistetään ylipäänsä sitä tiedettä ja mahdollisuuksia ratkoa tutkimuskysymyksiä, et me pystytään asettaa uudenlaisia ehkä aiempia monitahoisempia ja kompleksisempia kysymyksiä, kun siellä taustalla oleva. Meillä on käytettävissä eri tavalla sitä aineistoa siihen paljon rikkaammin, mitä yhden yksittäisen projektin vaikka olisi siihen nimenomaiseen käyttötarkoitukseen mitenkään mahdollista kerätä, niin sillä on tieteen asemaa ja merkitystä ja toteumaa parantava vaikutus.

Sitten jos mä aattelen ihan organisatorisesta näkökulmasta, niin se, että kussakin tutkimusorganisaatiossa huolehditaan, jos vaikka puhtaasti nyt datasta, niin se koko datan elinkaaren edellyttämät palvelut, järjestelmät, infrastruktuurit, et ne on tarkoituksenmukaisesti kunnossa, niin kyllähän se on omiaan sitten houkuttelemaan just tutkimusedellytysten näkökulmasta tutkijoita kanssa, että onnistutaan niissä omissa tahdoissamme organisaatioissa rekrytoinneissa ja rahoituksissa.

Eli rahoittajathan ilman muuta tähän kans kiinnittävät, et mikä se toteuma on. Että tässä on ihan, että on ne konkreettiset näytöt, mutta myöskin niin sanottu mainearvosana, et sillä on kans merkitystä. Et nää pitäis kans nähdä tämmösinä, et jos me puhutaan avoimuuden hinnasta, niin ymmärtää, et siellä saamapuolella on valtavasti enemmän, kuin mitä ollaan investoimassa. Et jos ei tiettyjä investointeja tehdä, niin varmasti näkyy siinä saamapuolella.

Henriikka Mustajoki: Kiitoksia Susanna ajatuksista, jotka ovat liittyneet tutkimusjulkaisuiden hintaan ja avoimuuteen ja siihen liittyvään monimutkaisuuteen, johon nyt sitten aineistojen ja datan avoimuuden kysymykset kietoutuvat läheisesti ja toivottavasti eivät ihan samanlaisella kehityskaarella.

Susanna Nykyri: Kiitoksia Henriikka mahdollisuudesta keskustella kanssasi näistä hyvin tärkeistä, mielenkiintoisista asioista.

[Loppumusiikki]